अध्याय 3: मित्राय नमः

विषय-सूची

1 प्रश्नावली · 8 प्रश्न

प्रश्नावली अभ्यासः	प्रश्न-अभ्यासः (मित्राय नमः)	8 प्रश्न

प्रश्नावली अभ्यासः — प्रश्न-अभ्यासः (मित्राय नमः)

प्रश्न 1

अधोलिखितानां प्रश्नानाम् उत्तराणि एकपदेन लिखन्तु । (क) शुभं भवतु इति कः वदति ? (ख) योगिता आचार्यां 'किं शिक्षयतु' इति वदति ? (ग) सूर्यनमस्कारः कतीनाम् आसनानां समाहारः अस्ति ? (घ) केषु सूर्यनमस्कारः श्रेष्ठः ? (ङ) सूर्यनमस्कारेण जनाः कीदृशं शरीरं प्राप्नुवन्ति ?

हल

प्रत्येकं प्रश्नस्य उत्तरम् एकपदेन पाठात् अन्विष्य लेखनीयम्।

उत्तर: (क) आचार्या (ख) सूर्यनमस्कारम् (ग) द्वादश (घ) योगासनेषु (ङ) स्वस्थम्

प्रश्न 2

अधोलिखितानां प्रश्नानाम् उत्तराणि पूर्णवाक्येन लिखन्तु । (क) सर्वे छात्राः आचार्यां किं पृच्छन्ति ? (ख) सूर्यनमस्कारः इत्यनेन कः आशयः ? (ग) आचार्याः कं श्लोकं पाठयति ? (घ) सूर्यनमस्कारस्य प्रथमः मन्त्रः कः ? (ङ) सूर्यनमस्कारेण कीदृशं बलं वर्धते ?

हल

प्रत्येकं प्रश्नस्य उत्तरं पूर्णवाक्येन पाठस्य आधारेण लेखनीयम्।

उत्तर: (क) सर्वे छात्राः पृच्छन्ति आचार्य ! किम् अद्य भवान् अस्मान् योगासनं शिक्षयति ? (ख) सूर्यनमस्कारः इत्यनेन आशयः अस्ति यत् सूर्यनमस्कारेण बहूनि प्रयोजनानि सम्भवन्ति । (ग) आचार्या श्लोकं पाठयति- आदित्यस्य नमस्कारान् ये कुर्वन्ति दिने दिने। आयुः प्रज्ञा बलं वीर्यं तेजस्तेषां च जायते।। (घ) सूर्यनमस्कारस्य प्रथमः मन्त्रः 'ॐ मित्राय नमः' इति अस्ति । (ङ) सूर्यनमस्कारेण शारीरिकं मानसिकम् आध्यात्मिकं च बलं वर्धते।

प्रश्न 3

पाठात् समुचितं पदं चित्वा अधः रिक्तस्थानानि पूरयन्तु । (क) प्रत्येकस्मात् ..... पूर्वम् एकः मन्त्रः भवति। (ख) वयं प्रतिदिनं ..... करवाम । (ग) स्वस्थं ..... स्वस्थं ..... च प्राप्नवाम। (घ) एकेन ..... सूर्यनमस्कारस्य बहूनि प्रयोजनानि वदामि। (ङ) आदित्यस्य ..... ये कुर्वन्ति दिने दिने ।

हल

पाठे विद्यमानानि समुचितानि पदानि रिक्तस्थानेषु योजयन्तु।

उत्तर: (क) सूर्यनमस्कारात् (ख) सूर्यनमस्कारं (ग) शरीरं; मनः (घ) श्लोकेन (ङ) नमस्कारान्

प्रश्न 4

पाठे विद्यमानानां 'नमः' युक्तशब्दानां सङ्ग्रहं कृत्वा लिखन्तु ।

हल

सूचना — 'नमः' शब्दस्य योगे चतुर्थी विभक्तिः भवति । यथा – भास्कराय नमः।
पाठे आगतानां सूर्यपर्यायाणां चतुर्थी-विभक्तियुक्तानि 'नमः' पदानि सङ्गृह्य लेखनीयानि।

उत्तर: (क) रवये नमः । (ख) सूर्याय नमः । (ग) भानवे नमः । (घ) खगाय नमः । (ङ) पूष्णे नमः । (च) हिरण्यगर्भाय नमः । (छ) मरीचये नमः । (ज) आदित्याय नमः । (झ) सवित्रे नमः । (ञ) अर्काय नमः । (ट) भास्कराय नमः ।

प्रश्न 5

उदाहरणानुसारं कोष्ठकात् पदानि स्वीकृत्य वाक्यानि रचयन्तु। कोष्ठकम् — अग्निः, आचार्यः, त्रिवर्णध्वजः, जनकः, वृक्षः, देवी, भगिनी, मातामही, जननी, पृथिवी, नदी यथा – अग्नये नमः ।

हल

प्रत्येकं पदस्य चतुर्थी-विभक्तिरूपं कृत्वा 'नमः' योजयित्वा वाक्यं रचनीयम्।

उत्तर: (क) आचार्याय नमः । (ख) त्रिवर्णध्वजाय नमः । (ग) जनकाय नमः । (घ) वृक्षाय नमः । (ङ) देव्यै नमः । (च) भगिन्यै नमः । (छ) मातामह्यै नमः । (ज) जनन्यै नमः । (झ) पृथिव्यै नमः । (ञ) नद्यै नमः ।

प्रश्न 6

कोष्ठके विद्यमानानां शब्दानां चतुर्थी विभक्तेः रूपाणि प्रयुज्य वाक्यानि पुनः लिखन्तु ।

हल

सूचना — दानार्थे (दा-धातोः तथा च यच्छ्-धातोः योगे) चतुर्थी-विभक्तेः प्रयोगः भवति। यथा – शिक्षकः छात्राय पुस्तकं ददाति / यच्छति ।
कोष्ठकस्थपदानां चतुर्थी-विभक्तिरूपं प्रयुज्य वाक्यानि पुनः लेखनीयानि।

उत्तर: (क) माता याचकाय वस्त्रं ददाति । (ख) पौत्रः पितामह्यै औषधं ददाति । (ग) अहं भगिन्यै उपायनं ददामि । (घ) पिता सेविकायै वेतनं ददाति । (ङ) त्वं मित्राय पुष्पं ददासि । (च) देवः भक्ताय आशीर्वादं ददाति । (छ) आरक्षकः चौराय दण्डं ददाति ।

प्रश्न 7

उदाहरणानुसारं 'माता कस्मै / कस्यै धनं ददाति' इति कोष्ठके विद्यमानानि पदानि उपयुज्य लिखन्तु ।

हल

कोष्ठकस्थपदानां चतुर्थी-विभक्तिरूपं प्रयुज्य 'माता ... धनं ददाति' इति वाक्यानि रचनीयानि।

उत्तर: (क) माता पुत्र्यै धनं ददाति । (ख) माता पुत्राय धनं ददाति । (ग) माता पाचिकायै धनं ददाति । (घ) माता आपणिकाय धनं ददाति । (ङ) माता याचकाय धनं ददाति । (च) माता पितामह्यै धनं ददाति ।

प्रश्न 8

उदाहरणानुसारं रिक्तस्थानानि पूरयन्तु ।

हल

चतुर्थी विभक्तिः (एकवचनम् — द्विवचनम् — बहुवचनम्)

यथा – गणेश – गणेशाय — गणेशाभ्याम् — गणेशेभ्यः

(क) भक्त – भक्ताय — भक्ताभ्याम् — भक्तेभ्यः

(ख) सेविका – सेविकायै — सेविकाभ्याम् — सेविकाभ्यः

(ग) अनुजा – अनुजायै — अनुजाभ्याम् — अनुजाभ्यः

(घ) गृहिणी – गृहिण्यै — गृहिणीभ्याम् — गृहिणीभ्यः

(ङ) कुमारी – कुमार्यै — कुमारीभ्याम् — कुमारीभ्यः

(च) वन – वनाय — वनाभ्याम् — वनेभ्यः

(छ) मित्र – मित्राय — मित्राभ्याम् — मित्रेभ्यः

उत्तर: भक्ताभ्याम्; सेविकायै, सेविकाभ्यः; अनुजाभ्याम्, अनुजाभ्यः; गृहिण्यै, गृहिणीभ्यः; कुमारीभ्यः; वनाभ्याम्, वनेभ्यः; मित्राय, मित्राभ्याम्